

Glòria Salvadó Corretger. *Espectres del cinema portuguès contemporani: Història i fantasmes en les imatges*

Leonard Muntaner Editor, Barcelona, 2013, 322 pp.

Miguel Armas

Als anys vuitanta, Serge Daney va definir els cineastes portuguesos com a «arqueòlegs enamorats» que «fan tornar el passat estrany i gloriós de Portugal des de molt lluny». En la seva recerca sobre el cinema lusità, que porta per títol *Espectres del cinema portuguès contemporani: Història i fantasma en les imatges*, Glòria Salvadó duu a terme un exhaustiu treball d'arqueologia que intenta descobrir la forma en què aquest passat es mostra en les imatges del present. A través de l'estudi comparatiu d'imatges de tres directors essencials (Manoel de Oliveira, João César Monteiro i Pedro Costa), Salvadó realitza un ampli recorregut pel cinema de Portugal en paral·lel a la història i la literatura d'aquest país.

El principal referent d'aquest llibre és el filòsof francès Georges Didi-Huberman, que elabora la seva teoria a partir de l'estudi de Walter Benjamin, Aby Warburg i Carl Einstein. En llibres com *Devant le temps*, *L'Image survivante* o *Devant l'image*, Didi-Huberman proposa estudiar la història de l'art mitjançant la recerca de connexions, ressonàncies i diàleg entre les imatges. Aquest mètode basat en el muntatge permet a Salvadó traçar un nou mapa de la cinematografia portuguesa, sempre des d'una perspectiva acronològica, no lineal. Es tracta, no obstant, d'un llibre accessible a qualsevol lector, ja que aquest procediment funciona abans que res com a principi estructural i no cau en l'abús de les referències teòriques propi de molts estudis hubermanians recents.

La hipòtesi d'aquesta recerca és que al cinema de Manoel de Oliveira, João César Monteiro i Pedro Costa resideix, d'una forma inconscient, la supervivència històrica (*Nachleben*) de l'imaginari de Portugal, en concret aquell vinculat amb el temps dels navegants i dels descobridors. Aquest imaginari estaria sempre acompanyat de la seva pròpia imatge negativa, és a dir, l'explotació colonial i l'esclavisme. Com al cinema de Straub-Huillet, la imatge seria l'encarregada d'enterrar aquests esdeveniments en capes invisibles, de manera que el muntatge tindria per funció fer veure les fissures entre les quals es manifesten els espectres d'aquestes «supervivències». D'aquesta forma veiem com sorgeix la memòria històrica de Portugal en les imatges del present, a través d'una sèrie de paral·lelismes, comparacions, oposicions entre imatges, vincles amb la literatura i la història portugueses, etc.

L'estudi es divideix en quatre apartats que es complementen entre si de forma constant. En el primer, Salvadó aborda les dues figures principals que perviuen en tot el cinema portuguès, dos leitmotiv constants: el *contraplà amb la mort* i el *cara a cara amb l'infinit*. Els capítols segon i tercer estan dedicats al mar i al viatge i el navegant, respectivament. Finalment, el llibre es tanca amb un capítol dedicat a l'emergència del fantàstic i els fantasmes. Dins d'aquest itinerari, l'ull de Monteiro al final de *Vai-e-vem* troba una correspondència amb l'últim pla d'*Um filme falado* (Manoel de Oliveira), el vaixell d'*A flor do*

mar (João César Monteiro) porta al de *Nosferatu* (F.W. Murnau), que al seu torn porta a les cases del barri lisboeta de Fontainhas (*No Quarto da Vanda i Juventude em marcha* de Pedro Costa), que al mateix temps es troba amb la foscor d'*I Walked with a Zombie* (Jacques Tourneur). Les ressonàncies sorgeixen d'una forma natural entre cineastes que a priori pertanyen a generacions i estils diferents. A més d'estudiar en profunditat les filmografies d'Oliveira, Monteiro i Costa, Salvadó estableix també altres connexions, tant amb cineastes no portuguesos (Murnau, Tourneur, Straub-Huillet) com amb cineastes que sí que ho són (António Reis i Margarida Cordeiro, Miguel Gomes, João Nicolau, Teresa Villaverde, João Pedro Rodrigues, etc.)

De lectura recomanada tant als que vulguin endinsar-se al cinema lusità com als que estan habituats a ell, *Espectres del cinema portuguès contemporani: Història i fantasma en les imatges* té la virtut de traçar un mapa que pot seguir

sent ampliat pel lector: n'hi ha prou amb pensar en pel·lícules recents com *O Gebo e a sombra* (Manoel de Oliveira), *Tabu* (Miguel Gomes), *48* (Susana de Sousa Dias) o *Sweet Exorcist* (Pedro Costa) per veure que el seu principi estructural perdura més enllà de les obres de què parla, i que el coneixement d'aquestes figures recurrents de l'imaginari portuguès (el contraplà amb la mort, el mar com a espai inexplorat i desconegut, el zombie i el fantasma...) modificarà la nostra forma de veure i analitzar les pel·lícules del país veí. En aquest sentit, aquest llibre es converteix en una referència, especialment en un temps en què el cinema portuguès viu el seu pitjor moment a nivell econòmic (absència de mercat i de públic, suspensió total de totes les ajudes per part del govern, crisi de la Cinemateca Portuguesa) però un dels seus millors moments a nivell creatiu, sempre d'una forma solitària i resistint davant de les consignes de la indústria (al contrari que la majoria de països europeus, especialment Espanya). •